

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2022

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК.ФЕРГУ

Muassis: Farg'ona davlat universiteti.

«FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» "Scientific journal of the Fergana State University" jurnali bir yilda olti marta elektron shaklda nashr etiladi.

Jurnal filologiya, kimyo hamda tarix fanlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnaldan maqola ko'chirib bosilganda, manba ko'rsatilishi shart.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan 2020 yil 2 sentabrda 1109 raqami bilan ro'yxatga olingan.

Muqova dizayni va original maket FarDU tahririy-nashriyot bo'limida tayyorlandi.

Tahrir hay'ati

Bosh muharrir
Mas'ul muharrir

SHERMUHAMMADOV B.SH.
ZOKIROV I.I

FARMONOV Sh. (O'zbekiston)
BEZGULOVA O.S. (Rossiya)
RASHIDOVA S. (O'zbekiston)
VALI SAVASH YYELEK (Turkiya)
ZAYNOBIDDINOV S. (O'zbekiston)

JEHAN SHAHZADAH NAYYAR (Yaponiya)
LEEDONG WOOK. (Janubiy Koreya)
A'ZAMOV A. (O'zbekiston)
KLAUS XAYNSGEN (Germaniya)
BAXODIRXONOV K. (O'zbekiston)

G'ULOMOV S.S. (O'zbekiston)
BERDISHEV A.S. (Qozog'iston)
KARIMOV N.F. (O'zbekiston)
CHESTMIR SHTUKA (Slovakiya)
TOJIBOYEV K. (O'zbekiston)

Tahririyat kengashi

QORABOYEV M. (O'zbekiston)
OTAJONOV S. (O'zbekiston)
O'RINOV A.Q. (O'zbekiston)
KARIMOV E. (O'zbekiston)
RASULOV R. (O'zbekiston)
ONARQULOVA K. (O'zbekiston)
YULDASHEV G. (O'zbekiston)
XOMIDOV G'. (O'zbekiston)
DADAYEV S. (O'zbekiston)
ASQAROV I. (O'zbekiston)
IBRAGIMOV A. (O'zbekiston)
ISAG'ALIYEV M. (O'zbekiston)
TURDALIYEV A. (O'zbekiston)
AXMADALIYEV Y. (O'zbekiston)
YULDASHOV A. (O'zbekiston)
XOLIQOV S. (O'zbekiston)
MO'MINOV S. (O'zbekiston)
MAMAJONOV A. (O'zbekiston)

ISKANDAROVA Sh. (O'zbekiston)
SHUKUROV R. (O'zbekiston)
YULDASHEVA D. (O'zbekiston)
JO'RAYEV X. (O'zbekiston)
KASIMOV A. (O'zbekiston)
SABIRDINOV A. (O'zbekiston)
XOSHIMOVA N. (O'zbekiston)
G'OFUROV A. (O'zbekiston)
ADHAMOV M. (O'zbekiston)
XONKELDIYEV Sh. (O'zbekiston)
EGAMBERDIYEVA T. (O'zbekiston)
ISOMIDDINOV M. (O'zbekiston)
USMONOV B. (O'zbekiston)
ASHIROV A. (O'zbekiston)
MAMATOV M. (O'zbekiston)
SIDDIQOV I. (O'zbekiston)
XAKIMOV N. (O'zbekiston)
BARATOV M. (O'zbekiston)

Muharrir: Sheraliyeva J.

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona shahri, Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.
Tel.: (0373) 244-44-57. Mobil tel.: (+99891) 670-74-60
Sayt: www.fdu.uz. Jurnal sayti

Bosishga ruxsat etildi:
Qog'oz bichimi: - 60x84 1/8
Bosma tabog'i:
Ofset bosma: Ofset qog'ozi.
Adadi: 10 nusxa
Buyurtma №

FarDU nusxa ko'paytirish bo'limida chop etildi.

Manzil: 150100, Farg'ona sh., Murabbiylar ko'chasi, 19-uy.

Farg'ona,
2022.

X.Mamajonov

Amir Temur hamda To'xtamishxon o'rtasidagi diplomatik munosabatlarning manbashunosligiga doir ayrim fikr-mulohazalar 113

ADABIYOTSHUNOSLIK

X.Maxsudova, Sh.Shahobiddinova

Ergonimlarning leksik-semantik xususiyatlari 118

A.Abduraxmonov

Zamonaviy o'zbek nasrida rangning g'oyaviy yo'nalishni tashkillashdagi ahamiyati 122

B.To'rayeva

Xronotop poetikasining o'ziga xos xususiyatlari 127

N.Karimova

Abdulla Qodiriy asarlarida folklor xronotopi 134

P.Ro'ziboyeva, B.Karimov

Abdulhamid Cho'lpon hikoyalarida ayollar obrazi talqini, ayollar erki va ta'limi masalasi 138

N.Avazov

"Padarkush"ning ta'siri va jadid dramalarining yaratilishi 143

Sh.Axmedova

Omon matjon she'riyatining badiiy jihatlari 151

N.Soatova

Shuhratning masal va hajviy she'r yaratish mahorati 155

Sh.Turg'unov

Harbadoshlarning o'langa nisbatan ta'rifi xususida 162

TILSHUNOSLIK

Sh.Iskandarova, F.Musayeva

Muhammad Yusuf she'rlarida zamon tushunchasining o'rganilishiga doir 168

D.Ganiyeva

Turli tizimdagi tillarda nisbat shakllarining sinkretikligi va polifunksionalligi 171

Sh.Amonturdiyeva

Diniy matnlarning fonetik imkoniyatlari 176

N.Xoshimova

Bilvosita gaplarning turli madaniyatlarda ifodasi 184

M.Hojiyeva

Terminologik kompetentlik – bo'lajak filolog mutaxassislarni tayyorlashning asosi sifatida 187

V.Giyosova

Bolalarga oid murojaat birliklariga doir mulohazalar 190

S.Ahmadaliyeva

Pragmatonimlarning farqlovchi elementlari va funksiyalari haqida 193

H.Saipova

Nutqning sintaktik-kompozitsion tahliliy usullari 197

MATEMATIKA

T.Ergashev, D.Urinboyeva

Ikkinchi tartibli ikki o'zgaruvchili gipergeometrik funksiyalar nazariyasi haqida 201

B.Kadirkulov, M.Jalilov

Involutsiya qatnashgan kasr tartibli parabolik tipdagi tenglama uchun qo'yilgan teskari masala 209

N.Murolimova

Vazn funksiyasiga ega bo'lgan riman-liuvil va atangana-baleanu kasr tartibli operatorlar qatnashgan to'lqin tenglamasi uchun chegaraviy masala 214

FIZIKA - TEXNIKA

X.Raxmonjonov, Sh.Shuxratov

Zamonaviy elektr jihozlarini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanish 223

M.Abdullayeva, Sh.Shuxratov

Texnologiya ta'limida milliy hunarmandchilikni kreativ yondashuv asosida o'rganishni pedagogik-psixologik imkoniyatlari 228

NUTQNING SINTAKTIK-KOMPOZITSION TAHLILIY USULLARI

ИССЛЕДОВАНИЕ МЕТОДОВ СИНТАКТИКО – КОМПОЗИЦИОННЫХ ЭЛЕМЕНТОВ РЕЧИ

DESCRIPTION OF SYNTACTIC-COMPOSITIONAL PARTS OF SPEECH

Saipova Hilola Abdulxamidovna¹¹Saipova Hilola Abdulxamidovna

– FarDU tadqiqotchisi.

Annotatsiya

Maqolada nutqning shakllanishida muhim vazifa bajaruvchi birliklar, kompozitsion-sintaktik tuzilishini o'rganish, uni semantik-struktur va funktsional jihatdan baholash, ma'lum bir makon va zamon birligida uni tashkil etgan komponent-qismlar, sintaktik-stilistik figuralar, gaplar va boshqa obraz yaratuvchi vositalarning tartibli joylashishi, mantiqiy va lingvistik kategoriya sifatida talqin etiluvchi sintaktik-kompozitsion qismlar, murojaat, mavzuning belgilanishi, eslatish, tasvirlash, dalillash, rad, iddao qilish, xulosa, so'z, birikma, gap, frazalar, uslubiy vositalar, lingvistik kategoriyalar, nutqning mavzusi, sarlavhasi, nomlanishi, epigrafi, yozma nutq, matn, poetik nutq, she'riy band bitta supersintaktik, liroepik asarlarda xotima va uni ifoda etuvchi lisoniy va nutqiy vositalar tizimi va ularning asosiy belgi-xususiyatlari, kompozitsion qismlari sifatida boshlanma, tartibli joylashuv, "sochilib yotgan", izchil rivojlanib borish, fikr rivoji va tugallanmalar haqida ma'lumot beriladi.

Аннотация

В статье речь идет о единицах, играющих важную роль в формировании речи, изучении композиционно-синтаксической структуры, ее семантико-структурной и функциональной оценки, компонентов, составляющих ее в конкретном пространстве и времени, синтаксико-стилистические фигуры, предложения и др. упорядоченное расположение образующих средств, синтаксико-композиционные части, интерпретируемые как логические и языковые категории, ссылка, предметное определение, напоминание, описание, доказательство, опровержение, утверждение, вывод, слово, соединение, предложение, словосочетание, методические средства, языковые категории, предмет, заглавие, заглавие, эпиграфика, письменная речь, текст, поэтическая речь, введение в единое надсинтаксическое, лироэпическое произведение, система языковых и словесных средств выражения и их основные признаки, начало как композиционные части упорядоченное позиционирование, «рассеянность», последовательное развитие, поток мыслей и завершение.

Abstract

The article deals with the units that play an important role in the formation of speech, the study of compositional-syntactic structure, its semantic-structural and functional evaluation, the components that make it up in a particular space and time, syntactic-stylistic figures, sentences and more. orderly arrangement of image-forming means, syntactic-compositional parts interpreted as logical and linguistic categories, reference, subject definition, reminder, description, proof, rejection, claim, conclusion, word, compound, sentence, phrase, methodological means, linguistic categories, subject, title, title, epigraphy, written speech, text, poetic speech, introduction to a single supersyntactic, lyroepic works, the system of linguistic and verbal means of expression and their main features, beginning as compositional parts orderly positioning, "scattered", consistent development, flow of thought, and completion.

Kalit so'zlar: kommunikatsiya, kommunikativ birlik, lisoniy faktor, semantika, struktur tahlil, kompozitsiya, sintaktik butunlik, supersintaktik butunlik, abzas.

Ключевые слова: сообщение, коммуникативная единица, языковой фактор, семантика, структурный анализ, композиция, синтаксическая целостность, надсинтаксическая целостность, абзац.

Key words: communication, communicative unit, linguistic factor, semantics, structural analysis, composition, syntactic integrity, supersyntactic integrity, paragraph.

KIRISH

To'liq tugallangan nutq ko'rinishlarining boshqa kommunikativ birliklardan farqi, eng avvalo, fikrning to'liq-tugal ifoda etilishida ko'rinadi. Ular orqali ifoda etilgan fikr ma'lum bir obyekt tasvirida yoki ma'lum bir informatsiyani ifoda etishda kengligi va barcha tafsilotlarning to'liq uzatilishi bilan xarakterlanadi. Mazkur jarayonda mavzuga oid ma'lumotlarning ketma-ket uzatilishi, tartiblanishi, izchilligi, muallif tomonidan ma'lum bir uzviy aloqadorlikning ta'minlanishi kabi mantiqiy va lisoniy faktorlar nutqning yaxlitligini, tushunarli bo'lishini va ifodaning badiiy-estetik qimmatini belgilaydi. Ana shu uzviylik va mantiqiy ketma-ketlik nutqning sintaktik kompozitsiyasini belgilaydi.

Sintaktik kompozitsiya masalasi qadimdan falsafa, mantiq, notqlik san'ati, filologiya sohalari bilan shug'ullanib kelgan olimlar diqqatini o'ziga tortgan. Rus tilshunos olimasi M.N.Nikonovanning ta'kidlashicha, nutqning sintaktik kompozitsiyasi bo'yicha dastlabki ma'lumotlar antik davr faylasufi Sitseron asarlarida uchraydi. Sitseron fikrni ma'lum bir tartibda va mantiqiy izchillikda ifoda etishda uning sintaktik kompozitsiyasini to'g'ri yarata olish va bunda nimalarga e'tibor qaratish lozimligi haqidagi ko'rsatmalarida bir qator mulohazalarini keltirib o'tgan[1,240]. Hozirgi zamonaviy tilshunosligimizda ham nutqning mazmun-mundariyasi va nutq kompozitsiyasi o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha bir qancha tadqiqotlar olib borilgan va bu jarayon davom etmoqda. "Nutq mazmuni va va uning strukturasi o'rtasidagi uzviy bog'liqlik sintaktik kompozitsiyani shakllantiradi"[2,27]. Jahon tilshunosligida, jumladan, rus tilshunosligida poetik nutqning kompozitsion-sintaktik tuzilishi bo'yicha diqqatga sazovor ishlar qilingan[3]. O'zbek tilshunosligida prozaik nutq (matn)ning eng yirik birligi hisoblangan supersintaktik butunliklar tadqiqida matn kompozitsiyasi o'rganilgan[4,23].

Nutqning kompozitsion-sintaktik tuzilishini o'rganish uni semantik-struktur va funktsional jihatdan baholash demakdir. "Nutqning sintaktik kompozitsiyasi deyilganda, nutq tarkibiga kiruvchi qismlarining tartibli joylashuvi, fikrning izchil rivojlanib borishi, mana shu izchillikni ifoda etuvchi til va nutq birliklarining muayyan mantiqiy ketma-ketlikda joylashuvi va badiiy jihatdan ifodali etish uchun qo'llanishi tushuniladi"[5,174-179]. Kompozitsion-sintaktik tarkib lisoniy birliklarning bir necha usulda qo'llanishi natijasida hosil qilinadi. Tilshunoslar tomonidan badiiy asarning kompozitsion-sintaktik tarkibini yaratish uchun muallif tomonidan takrorlash, kuchaytirish, qayta ishlash (bu o'rinda oldingi fikrga qaytgan holda, fikrni rivojlantirish nazarda tutiladi) usullari qo'llanadi.

Kompozitsion-sintaktik tarkib asarning poetik shakl-shamoyilini gavdalandiradi. Lingvistikada nutqning kompozitsiyasi, ya'ni asar matnini tashkil etgan so'z, birikma, gap, frazalar, uslubiy vositalar qurilish materiali sifatida ishtirok etgan boshqa birliklar va ularning funktsional vazifalari o'rganiladi. Nutqning kompozitsion-sintaktik tahlili nutqni lingvistik kategoriyalar bo'yicha baholashda muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Nutqning kompozitsion-sintaktik tuzilishi ma'lum bir makon va zamon birligida uni tashkil etgan komponent-qismlar, sintaktik-stilistik figuralar, gaplar va boshqa obraz yaratuvchi vositalarning tartibli joylashishi asosida shakllanadi. Sintaktik kompozitsiya muallif ongida "sochilib yotgan" fikr-g'oyalarni tartibga soladi[6,24] va til vositalari yordamida ifodalanishi bilan murakkab sintaktik qurilma – nutq yaratiladi. Kompozitsiya alohida qismlardan butunlik hosil qiladi. Bunda nutqning mavzusi, sarlavhasi, nomlanishi, epigrafi, birinchi va oxirgi gapi muhim vazifa bajaradi.

Nutqning semantik-struktur bo'laklanishi doimo boshqa bir kategoriyadagi hajmiy-pragmatik va kompozitsion sintaktik bo'laklanishi usuli bilan uzviy bog'liqdir. Mazkur yondashuvlarning barchasida bir qonuniyat – fikrning izchil rivojlanishi, fakt va ma'lumotlarning ma'lum bir mantiqiy ketma-ketlikda berilish usuliga amal qilinadi. Nutqning kompozitsion-sintaktik tahlilida eng asosiy tamoyil sistemalilik tamoyilidir. Bu tamoyil nutqning kompozitsion-sintaktik tuzilishida turli sath birliklarining ierarxik munosabatiga asoslanadi. Mazkur sistemalilik fikriy izchillik va kompozitsion-sintaktik struktura tarkibini ma'lum bir qism-elementlarga ajratib tahlil qilish usuli orqali amalga oshiriladi.

Kompozitsion-sintaktik struktura tarkibini qismlarga (bo'laklarga) ajratishda turli qarashlarga duch kelamiz. Antik davr notqlik san'ati asoschilaridan biri Marku Fabiyu Kvintilian birinchi marta nutqning sintaktik kompozitsiyasi nazariyasini ishlab chiqadi va nutq sintaktik kompozitsiyasi sakkiz qismdan iborat ekanligini bayon qiladi va mana shu sakkiz qismning ma'lum bir izchillikda tartiblanishi natijasida obrazli va ta'sirli nutq shakllanishini alohida takidlaydi[7,52]. U tomonidan ko'rsatib o'tilgan sintaktik kompozitsiya qismlari keyinchalik ritorika amaliyotida qo'llanilgan. Quyida sintaktik kompozitsiyaning olim tomonidan taklif etilgan qismlarini ko'rib chiqamiz:

1.Murojaat – tinglovchilar diqqatini o'ziga tortish maqsadida qo'llanilgan daromad qismi. Bizningcha, o'zbek xalq poetik ijodidagi ertaklarda *bir bor ekan, bir yo'q ekan* tarzida boshlanuvchi qismga teng keladi.

2.Mavzuning belgilanishi – Nutqning nimaga (qaysi mavzuga) bag'ishlanishini ma'lum qiluvchi qism. Tinglovchilarga ma'lum bo'lgan narsa-hodisalarni eslatish va shu yo'l bilan mavzu yo'nalishini tanlash imkoniyatini beruvchi qism.

TILSHUNOSLIK

3. Eslatish (ma'lum qilish) – nutq obyekti yoki predmeti haqidagi boshlang'ich ma'lumotlarni eslatish yoki ma'lum qiluvchi qism.

4. Tasvirlash – ma'lum bir narsa hodisaning yoki nutq predmetining hozirgi holati haqida ma'lumotlar berish. Bu qismda muammo ham e'lon qilinadi.

5. Dalillash – muammoning hal qilinishi bo'yicha dalil, fakt va argumentlarni bayon qiluvchi, mantiqiy asoslarni o'rtaga tashlovchi qism.

6. Rad – nutq muallifining qarashlariga mos kelmaydigan ma'lumotlarni rad etish. Bunda nutq muallifi mavjud qarashlarga zid bo'lgan nuqtai nazarini mantiqan bayon etadi va o'z qarashlarini dalillaydi.

7. Iddao qilish (shikoyat) – mazkur qismda nutq muallifi “*shunday ham bo'ladimi?*” tarzida murojaat qiladi va shu yo'l bilan tinglovchilar his-tuyg'ularini, munosabatlarini tekshiradi. Bunda muallif (notiq) tinglovchilarning emotsional holatlari bilan hisoblashgan holda, hissiyotga beriladi va tinglovchini xulosaga tayyorlaydi. Bunda axborot ikkinchi, hissiyot esa birinchi darajali qiymatga ega bo'ladi.

8. Xulosa – yuqorida bayon qilingan barcha fikrlar umumlashtiriladi va mavzu qisqacha xulosalanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA USULLARI

Ko'rinadiki, Kvintilian nutqning kompozitsion-sintaktik qismlarini belgilashda notiqlik san'ati, ya'ni og'zaki nutq qonuniyatlariga asoslangan. Shuning uchun ham mazkur tasnif bugungi kun talablariga javob bermaydi. Birinchidan, yozma nutq (matn) muallifi o'z o'quvchilari hissiyotlarini kuzata olmaydi, faqat tasavvur qilishi mumkin. Ikkinchidan, publitsistik, ilmiy, badiiy matn tushunchalari ham borki, ularda yuqoridagi kompozitsion-sintaktik qismlarning barchasi ham ishtirok etmaydi yoki ular birlashib, uyg'unlashib ketishi mumkin. Ana shu holatlarni hisobga olib, aytish mumkinki, Kvintilian tomonidan ko'rsatib o'tilgan qismlarni axborot texnologiyalari rivojlangan hozirgi kunda zamonaviy nutq ko'rinishlariga nisbatan tadbqiq etish o'zini oqlamaydi.

Ana shu zaruriyat asosida tilshunoslikda nutqning kompozitsion-sintaktik qismlarini o'rganishga bo'lgan qiziqish XX asr oxiri va XXI boshlariga kelib yanada kuchaydi. Rus tilshunos olimasi Y.A.Referovskaya sintaktik kompozitsiya deyilganda, nutq asosiy qism-elementlarining tartibli joylashuvi tushunilishi lozimligini ta'kidlab, uning kirish, fikrning rivojlanishi va xotima kabi qismlardan iborat bo'lishi mumkin, degan xulosaga kelsa[8,102], G.Ya.Solganik bunday sintaktik kompozitsiya boshlanma, fikr rivoji va tugallanma kabi asosiy uch qismdan iborat bo'lishini alohida ta'kidlab o'tadi[9,102]. Nutqning kompozitsion-sintaktik qismlari haqidagi fikrlarni boshqa tadqiqotchilarning asarlarida ham uchratish mumkin[10,45]. Tadqiqotchi N.A.Yushina bunday qismlarni faqat abzatsga nisbatan qo'llaydi[11,16].

O'zbek tilshunosligida M.T.Abdupattoev yuqoridagi tadqiqotchilarning fikrlariga tayangan holda, poetik nutq misolida shunday xulosaga keladi: “.. she'riy asarlar – to'rtliklar, ruboiylar va boshqa kichik hajmli asarlarning o'zi birgina sintaktik butunlik (she'riy band)dan tashkil topgan holatlarda ham, ularning kompozitsion-sintaktik tuzilishi qismlari (boshlanma, fikr rivoji, tugallanma) ro'y-rost ko'zga tashlanadi. Zero, bir she'riy band bitta supersintaktik butunlik demakdir[12,53]”.

XULOSA

Tahlillar asosida, keyingi yillarda nutqning sintaktik kompozitsiyasi haqida ilmiy mulohaza ketganda, uning usullari va qismlari sifatida boshlanma, fikr rivoji va tugallanmani ko'rsatish birmuncha ommalashdi.

Demak, nutqning sintaktik kompozitsion qismlari sifatida boshlanma, fikr rivoji va tugallanmani qayd etgan holda, mazkur qismlarga quyidagicha lingvistik ta'rif berish mumkin:

1. Boshlanma – shakliy jihatdan nutqning sarlavhasi, mavzusi yoki sarlavhasiz nutq (matn)larda birinchi satrni tashkil etgan gapga teng kelib, nutq mavzusini belgilaydigan usuldir. Semantik markaz vazifasini bajaradi. Nutqning makon va zamon maydonini belgilaydi. Matnda o'zidan keyin kelgan barcha sintaktik qurilmalarni semantik jihatdan ham sintaktik jihatdan ham o'ziga tobelantiradi.

2. Fikr rivoji – boshlanmada belgilangan mavzu yoki fikr dinamikasini rivojlantiradi. Tasvir nutq tipida boshlanma orqali belgilangan ob'ekt tasvirini kengaytiradi, izohlaydi. Bir nechta gaplar yordamida ifodalanib, fikr-g'oyani rivojlantiruvchi, shu bilan birga boshlanmani izohlovchi, uning mazmunini oydinlashtiruvchi qism.

3. Tugallanma – nutqning so‘nggi gapi (abzatsi), ba‘zan she‘riy asarning so‘nggi bandi. Katta hajmli liroepik asarlarda xotima va uni ifoda etuvchi lisoniy va nutqiy vositalar tizimi. Fikrni xulosalovchi, yakunlovchi. O‘zidan oldingi gaplar, qism-fragmentlar mazmunini konkretlashtiruvchi qism[13,152].

Izlanishlarimiz shuni ko‘rsatadiki, yuqorida ko‘rsatib o‘tilgan sintaktik-kompozitsion qismlarni har qanday nutq ko‘rinishiga nisbatan tadbiiq etish mumkin, ya‘ni har qanday nutq ko‘rinishida mazkur qismlar xuddi shunday ketma-ketlikda joylashadi va tartiblanadi. Shu bilan birga, nutqda fikrning izchil rivojlanishi va tinglovchi (o‘quvchi)ga axborotni ma‘lum bir tartibda yetkazishda muhim rol o‘ynaydi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Nikonova M.N. Teoriya teksta: ucheb. posobie / M.N. Nikonova. – Omsk: Izd-vo OmGTU, 2008. – 240 s.
2. Vinogradov V.V. K postroeniyu teorii poeticheskogo yazыka// Russkaya slovesnostь. Antologiya. - M., 1997.
3. Ginzburg L.Ya. O lirike. - M., 1974.
4. Zavyalьova O.S. Kompozitsionno-sintaksicheskiy analiz kak metod izucheniya xudojestvennogo teksta. – M., 2001.
5. Korjikova N.V. Priomy kompozitsionno-sintaksicheskogo analiza diskursa. ADD – M.,2005.
6. Abdupattoev M.T. O‘zbek matnida supersintaktik butunliklar. NDA. – T., 1998. – B 23.
7. Abdupattoev M.T. Poetik nutqning kompozitsion-sintaktik qurilishida kommunikativ registrlarning o‘rni // “Nutq madaniyati va o‘zbek tilshunosligining dolzab muammolari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Andijon – 2021. – B. 174-179.
8. Solodova Ye.S. Lingvokognitivnye xarakteristiki kompozitsii teksta angliyskix skazok Dj.K. Rouling. Avtorf. diss. kand. filolog. nauk. Xarkov. 2008, 24-str.
9. Kuznetsova T.I., Strelnikova P.I. Oratorskoe iskusstvo v Drevnem Rime. – M., 1976. 52-str.
10. Referovskaya Ye.A. Lingvisticheskie issledovaniya struktury teksta. L., «Nauka», 1983, str.69.
11. Solganik G.Ya. Sintaksicheskaya stilistika. M., 1979. str. 102.
12. Abdullaev N.M. Teoriticheskie problemy sintaksisa azerbayjanskogo yazыka. ADD. Baku-1984, str.45.
13. Odintsova S.S. Osobennosti sintaksicheskogo postroeniya svyaznogo teksta. L., 1984, str.18.
14. Yushina N.A. Abzats yego strukturno-semanticheskie tipy i funktsionirovanie ix v proizvedeniyax V.I.Lenina. M. 1972, str.16.
15. Abdupattoev M.T. O‘zbek tilining poetik sintaksisi (monografiya). Farg‘ona “Classic” 2021. 53-bet.
16. Mamajonov A., Addupattoev M. O‘zbek matnining semantik, sintaktik va stilistik aspekti. (monografiya), Farg‘ona., “Classic”. 2021. 152- bet.